

SVADBENI OBIČAJI LUDBREŠKOG KRAJA

U SELIMA KARLOVEC I SESVETE LUDBREŠKE

Cilj terenskog rada s temom "Svadbene običaji u selima Karlovec i Sesvete Ludbreške" je da se rekonstruiraju seoski svadbene običaji u njihovom izvornom obliku, u kakvom su se mogli naći prije pedeset godina. Rad na terenu obavljen je i zapsan tokom 1994. godine, a rađen je na temelju upitnice etnološkog zavoda. Tematski je rad ograničen na opis običaja do prosidbe, prosidbu i običaje od prosidbe do svadbe, tako da se radnja koncentrira na fenomen upoznavanja mladih, na dozvoljene oblike ponašanja u razdoblju od upoznavanja do svadbe, na ulogu obitelji i prijatelja tokom tog vremena i njihove funkcije u samoj svadbi. Tok svadbe u ovoj radnji nije obrađen.

U nedostatku literature koja bi se bavila svadbenim običajima ludbreškog kraja, nije bilo moguće izvršiti komparaciju građe s terena i prijašnjih istraživanja iste teme. Pronašla sam, ustvari, samo dva članka, međutim oba su veoma sažeta i uopćena. Prvi članak¹ se odnosi na župu Sveti Đurđ u koju spadaju i sela koja sam i ja obradila, te se podaci u potpunosti slažu. Autorica drugog članka² obrađuje tri sela ludbreške općine od kojih samo jedno spada u župu Svetog Đurđa, Sesvete, a to je ujedno selo što sam ga i ja obradila.

Druga dva sela, Vrbanovec (nalazi se oko 6 km zapadno od Ludbrega, na cesti prema Varaždinu), te Globočec (oko 1 km istočno od Ludbrega, na cesti prema Koprivnici), spadaju u druge župe. Autorica³ nije definirala koji se podaci odnose na koje od tri spomenuta sela, tako da one pojave za koje nisam dobila potvrdu na terenu, a nalaze se u tekstu literature, moguće se odnose samo na sela Globočec i Vrbanovec. Kao što sam već rekla, sela Karlovec i Sesvete nalaze se u župi Sveti Đurđ, udaljenoj oko 6 km od Ludbrega. Ona direktno graniči sa susjednom regijom Međimurje, no običaji tih dvaju regija, Međimurja i Gornje Podravine, oduvijek su se razlikovali pa ljudi jasno dijele svoje od njihovih običaja.

Osim spomenutih sela u župni centar gravitiraju još sela Obrankovec, Oriles, Luka, Komarnica Hrženica i Struga. S obzirom da se stanovništvo tih sela ženilo međusobno, u istoj crkvi u Svetom Đurđu, većih razlika u običajima sela od drugog sela nema. To su potvrdili i kazivači na terenu, a činjenica je da su prisustvovali barem jednoj svadbi u svakom od nabrojanih sela, razlikuje se jedino Hrženica u kojoj je dio stanovnika Jehovini svjedoci, dok u Sesvetama i Svetom Đurđu ima adventista.

Karlovec i Sesvete su susjedna sela, nalaze se par kilometara istočno od Svetog Đurđa. To nisu velika sela (prema podacima iz 1987. godine Karlovec broji 617, a Sesvete 618 stanovnika⁴). Okupljena su oko glavne, asfaltirane ceste, na kojoj se nalaze i crkve Svetog Roka u Karlovcu i crkva Svih Svetih u Sesvetama. U tim crkvama služe se mise samo na dan sveca zaštitnika sela (Sveti Rok u Karlovcu), dok se vjenčanja održavaju u župnoj crkvi u Đurđu.

Osim toga se u Svetom Đurđu nalazi Matični ured u kojem se sklapaju vjenčanja od vremena nakon Drugog svjetskog rata, kad se uvodi obavezno gradsko vjenčanje.

Mladenci iz Karlovca
Ludbreškog

U oba sela postoji dosta starog stanovništva, no i mlađi su uglavnom ostali na starim "gruntima", baveći se poljoprivredom uz rad u industriji. Moj najstariji kazivač se ženio 1937. godine, dakle prije skoro 60 godina, i to bi bilo najdalje do kud su doprijela moja ispitivanja što se vremena tiče. Zanimljivo je da su kazivači često rabili termine "**prije rata**" i "**poslije rata**", naznačivši time granicu koja je vidljiva i u različitosti običaja prije i poslije Drugog svjetskog rata. Generacijski to možemo razlikovati kao doba vjenčavanja naših djedova i baka ('20. i '30. godina) te naših očeva i majki ('50. i '60.-tih godina).

OBIČAJI DO PROSIDBE

Prije 50 godina brak su ugovarali stariji. Starije žene iz porodice, strine, tete ili neke druge, raspitivale su se o imovinskom stanju kuće u kojoj je bilo djevojaka za udaju. To su vršilo diskretno, kroz razgovor s drugim ženama. One su obično razgovarale o curama za udaju (i obrnuto o dečkima) te se tako saznavalo tko se sprema udati i ženiti i kakvi su im kvaliteti. Kad bi se zainteresirali za određenu djevojku, bilo da ju dečko sam odabere ili mu je predlože stariji, a on pristane (pri tom se pazilo kakva je "prilika" cura, dečko nije mogao odabrati bilo koga) išlo se u **OGLEDE**. Mladi se tada nisu poznavali, no postojala je mogućnost sretanja npr. na groblju na Dan svih svetih ili na proštenju u Ludbregu ili selima, ili na "čehari", kad su se djevojke skupljale u nečijoj kući radi "čehanja" guščih pera. To je bio zimski posao, djevojke bi u pratnji roditelja dolazile te bi tamo pjevale uz rad. Dečki bi se također skupljali da im sviraju. No s obzirom da su roditelji bili prisutni nije bilo moguće iskazati svoju naklonost nekim direktnim znakom. Jedini način na koji su mladi, tj. djevojke mogle saznati kome se sviđaju, bio je kroz seoske priče. Naime, po selu se brzo pročulo tko kome misli doći u prošnju. No prije toga moralo se provjeriti kakva je mlada i iz kakve je kuće.

Često mladi nisu bili iz istog sela te se ne bi ni upoznali prije prošnje, već bi interes roditelja potakla nečija preporuka o vrijednoj mladoj i bogatom mirazu. To se, naravno, moralo provjeriti tako da bi žene iz kuće (majka dečka, njegova udana sestra, tete, strine i sl.) išle ne direktno u kuću mlade, već susjedima ili njenoj udanoj sestri i tamo se raspitivale. Ponekad bi nekim izgovorom pozivali curu u tu kuću ne bi li je žene razmotrile. One nisu dobivale nikakvu nagradu za svoje usluge, bitno je bilo dobiti dobru snahu u kuću. Taj običaj nazivali su "**ići u OGLEDE ili IZGLEDE**". Sigurniji dečki, ako su već imali prilike vidjeti mladu te bi im se sviđala, išli su se sami raspitati da li je mlada spremna počiti za njega (govorili su "kaj bi mene babe ženile").

U oglede se išlo da bi se vidjelo kakve prilike vladaju u kući, o imovinskom stanju se uglavnom već znalo iz pričanja. To je bilo bitno, jer su u bogatije kuće tražili i bogatije snahe. Važne su bile i psihičke

i fizičke osobine djevojke, da li je lijepa, zdrava, plodna i vrijedna. Ako je pak imala kakvu "falingu" (nedostatak) očekivao se veći miraz. Žene su znale imati svoje favoritkinje pa bi te nedostatke iskoristile da bi dečka "spuntale" (odgovorile) od ženidbe s tom curom.

Obrnuto, izviđanja dečkove kuće nije bilo, no raspitali su se i o njegovom imovinskom stanju. Ako bi se utvrdilo da je cura dobra prilika, išlo se u prošnju, bez prijašnjih sastanaka i dogovora. No kako se već unaprijed znalo tko se sprema kome u prošnju, moglo se poručiti momku unaprijed da ne dolazi, ako ga djevojka ili njena obitelj iz nekog razloga nije htjela. Razlozi su bili različiti, no najčešće bi se radilo o tome da je djevojka u međuvremenu dobila bolju ponudu. Naravno, bila je to sramota za dečka, ali još veća za djevojku. Ponekad bi mladićev otac odlazio direktno u kuću djevojke pitati "dal' su spremni svate služiti?" i onda bi se dogovorili o dolasku u službenu prošnju.

Određena liberalizacija u biranju budućeg bračnog partnera uslijedila je u vremenu nakon rata, ovisno opet od obitelji. Mnoge su držale do tradicionalnog i ono se održalo u onoj mjeri u kojoj se održao tradicionalni autoritet roditelja. Oni mladi ljudi koji su stekli dovoljno samopouzdanja, bilo školovanjem ili kao odraz vlastitog karaktera mogli su ignorirati želje svoje obitelji i samostalno odabrati ženu ili budućeg muža. Na to je puno utjecala promjena načina privređivanja, s obzirom da mladi par više nije bio vezan za obiteljsko nasljeđe, velike miraze i sl., već je mogao živjeti od vlastitih prihoda. Manje odlučnim bračne partnere još uvijek su birali roditelji.

PROSIDBA

U prošnju se uvijek išlo u neparnom broju, troje ili petero ljudi, i to "japa" (mladićev otac), stric, strina, sestra i njen muž i slično. U literaturi⁵ se navodi i razlog zašto se ide u neparnom broju, naime traži se par. To je i razlog zašto momak obavezno sudjeluje u prošnji. U slučaju da momak nema roditelja, on je mogao u prošnju doći i sam.

Nije se birao poseban dan u tjednu, no u prošnju se obvezno išlo navečer. Izraz za to bio je "**ići u SNOBOKE**". Dolazak prosaca se nije službeno najavljivao, ali ukućani bi ih i ipak očekivali. Goste bi ponudili da sjednu i nakon što bi oni otvoreno rekli s kojom namjerom su došli, doveli bi djevojku. Formalno su ju pitali da li se slaže s udajom, ali istina je bila da se morala povinovati želji svojih roditelja u slučaju da su oni tako odlučili.

Često bi se mladi tek tada prvi put vidjeli. To je bila zadnja prilika da se djevojka "ogleda", da mladić odustane od namjere, jer nakon obostranog pristanka počeo je dogovor o svadbi. Slučajevi da prosici budu odbijeni pri samoj prosidbi bili su rijetki. Kao što sam već rekla, prije bi se "poslao glas" da zainteresirani ne dolazi u prošnju, tako da ako bi do nje već došlo, neće biti odbijanja. Djevojka bi eventualno mogla odbiti ponudu ako ih je imala više ili ako je mladić bio prenapadan, ili joj se iz nekog drugog razloga nije sviđao, ovisno o tome da se i njeni roditelji slažu. Birala je prema tome da li je mladić pristao i da li je dobra kuća iz koje dolazi. Odbijeni prosac nije posebno obilježavan niti je trpio sramotu u selu. Doduše, biti odbijen bila je sramota, no čak veća za djevojku, ipak reagiranje u bilo kojem obliku individualan je izbor.

Nakon što djevojka izrazi pristanak, par se primio za ruke i dao si poljubac. Nakon toga služila se gostima večera. U literaturi autorica⁶ navodi podatak da su prosici nosili za sobom "strošek", vino i kolače. Na terenu nisam dobila potvrdu tog običaja, baš naprotiv, svi kazivači tvrdili su da su njih kao prosce ugostili domaćini. Vjerojatno se radi o individualnoj pojavi te slučajno nisam naišla na nju na terenu. Osim toga se navode neka vjerovanja za koje moji kazivači nisu znali, a radi se o tome da momak nije smio prekoračiti prag prije nego što si mladi daju ruke, jer to bi značilo da u braku neće biti sreće.

Večerom bi se proslavile prosidba i zaruke u jednom. Prstenovanje se nije vršilo, jer si ljudi nisu mogli priuštiti prstenje, a ono koje su izmjenili na vjenčanju u crkvi, često se pravilo od dinara kojeg su dali izgubiti. Mlada nije darivala mladića ili njegove, niti je što dobivala zauzvrat. Prošnja je bila tek

prilika za pravi dogovor o svadbi. Tokom večere dogovarao se dan svadbe, djelile su se svatovske časti i što je najvažnije, ugovarala se količina miraza kojeg bi mlada trebala donijeti u novi dom. Rješenjem tih pitanja, mladi su postali i službeno par i to se znalo u selu. Naime, kuća u kojoj je djevojka isprošena obilježavana je tako da tokom noći mladićevi prijatelji i rodbina koja nije prisustvovala prošnji, zasipaju put od njegove kuće do njezine pljevom i slamom. Običaj se u tom obliku održao do danas, iako je s vremenom dobio tek formalno značenje. Pojedini aspekti, poput miraza, irelevantnosti djevojkinoz osobnog izbora i slično s vremenom gube na važnosti.

OBIČAJI OD PROSIDBE DO SVADBE

Posebnih sastanaka prije svadbe nije bilo, recimo radi zaruka ili prstenovanja. Od prošnje/zaruka do svatova trebalo je proći tri tjedna i u ta tri tjedna je mladi par išao na "zapis(ek)" u crkvu.

Na zapis se išlo odmah nakon prosidbe, momak i djevojka sami, bez pratnje, i to u Sveti Đurd. Za tu priliku kupovala se nova "oprava" (odjeća). Župnik ih je tri puta oglašavao u crkvi prilikom mise kojoj su morali biti prisutni i roditelji. Radilo se o tri mise u tri tjedna (svaki tjedan po jedna), zato je bilo potrebno barem toliko vremena proći do svadbe. Oglašavanjem se mladi javno proglašuju parom. U ta tri tjedna mladi su poslije večernje mise dolazili k župniku učiti moliti (što momci češće nisu znali), te vjeronauk i bračni sakrament. Do danas se to nije izmijenilo.

Od prosidbe do svadbe momak je posjećivao djevojkicu svaki dan, tj. svako večer dolazio je "na razgovore". Pri tome mladi nisu smjeli ostati sami. Nikakvih poklona se nije nosilo, niti ih je djevojka davala. Kao što sam već rekla, miraz se utvrđivao dogovorom pri prosidbi. Visina bi bila srazmjerna imovinskom stanju kuće djevojke. Veći miraz se tražio ako je djevojka imala "falingu", na primjer neku estetsku manu ili je bila "stara puca". Veoma je bila bitna visina miraza, tako da su bogatiji momci ženili bogatije cure. Naziv za miraz bio je "**SEBUJEK**", a sastojao se od najnužnije opreme mlade: blazina (krevetnina), plah-ti, ručnika i sl. Osim toga, u miraz bi se davala i zemlja, krava ili junica, čak i novac ako je kuća bila bogatija, mada se nije davao poseban naziv za tu vrstu miraza. Mladinu opremu sređivala je njena majka. Izradila ju je mlada zajedno s majkom. Ona se hvalila opremom, pokazujući je ženama iz susjedstva.

Oprema se prevozila u mladićevu kuću par dana poslije svadbe, obično četiri dana. Naziv za to bila je "**SELBA**". Prevozila se kolima i to navečer. Po nju bi dolazili mladi bračni par, te netko tko bi vozio kola, otac ili brat muža. Dočekali su ih ženini roditelji i drugi ukućani. Muškarce su pozivali u kuću na piće, dok su žene tovarile robu na kola. One su ukrašavale kola i vezale bi lonce iza tako da se vuku po cesti i prave buku. Željeli su da se zna o prijevozu miraza, ali ne i o visini i količini, pa se zato vozilo po mraku. U slučaju da u obitelji nije bilo muškog potomka, a izabranik je imao više braće, mogao se i on priženiti u kuću mlade. On je tada "išao za zeta", djevojka je išla "zamoš" tj. "za snehu". I on bi u tom slučaju donosio miraz u zemlji, stoci i sl. Ostalo je bila mladina obaveza.

Svadbe su se najčešće održavale oko Nove godine. Nisu se smjele slaviti na Božić, Uskrs i za vrijeme posta. Od dana u tjednu bili su to ponedjeljak i srijeda, a nije se smjelo slaviti u petak radi posta. Radilo se o crkvenim propisima. Vjenčanje se obavljalo popodne i nije bila rijetkost da se više parova u selu ženi isti dan. Svadbe su se slavile kod kuće, a ne kao danas u društvenim domovima i nije trebalo čekati na red za iznajmljivanje. Svadba je trajala jedan dan, najčešće zbog imovinske nemogućnosti. Bogatiji su mogli imati i dva dana svatove, no to je bila rijetkost. Svadba se održavala u kući mlade. S obzirom da se poslije rata donekle poboljšala imovinska situacija naših seljaka, svadbe sve češće traju dva dana i to prvi dan kod mlade, a drugi kod mladenca. Kao posebno atraktivni datum za svadbe poslije rata držao se bivši Dan Republike, 29. i 30. studenoga. Zbog radnih obveza svadbe su se pomakle na subotu i nedjelju.

Sastav svatova također se dogovarao pri prošnji. "U goste" se pozivalo samo najbližu rodbinu i prijatelje. To je iznosilo 30-50 ljudi, a u bogatijim kućama i do 100. U svadbu pozivaju roditelji mlade-

naca, svaki svoju rodbinu, a sami mladenci svoje prijatelje. To se radilo nekoliko dana prije svadbe. Na sam dan svadbe mladenec je sam skupljao svoju rodbinu k sebi na ručak u pratnji muzike i zastavnika, obično svog najboljeg prijatelja. Mladinu rodbinu okupljao je njen otac ili brat. U okupljanje polaze iz mladićeve kuće, svečano obučeni za svadbu, nisu nosili ništa, već bi njih častili vinom u svakoj kući. Prvo se pozivalo krsne kumove, a ako bi oni bili iz drugog sela, tada bi ih se dovezlo ranije i smjestilo u nečiju kuću i tamo se dolazilo po njih, jer u okupljanje se išlo pješice. Tako su se okupili "svati". Između njegovih i njenih svatova nije se pravila razlika, nisu imali različite nazive, no znalo se tko je čija rodbina i tako bi ih posjedali za stol pri večeri. Između sebe nazivali su se imenima, jedino bi svatovske časnike nazivali titulom ("gospon kapetan" i sl.) Mladoženju zovu **mladenec**, a nevjestu **mladenka**. Najbitnija uloga u svadbi je ona **kapetana**. Za tu čast birali su nekog starijeg čovjeka iz rodbine ili sela, vičnog vođenju ceremonijala, dobrog govornika. Funkciju kapetana su vršili uvijek isti ljudi iz sela i za to nisu dobivali naknade, samo što su se svaki put gostili. Njegova žena bila bi također pozvana, ali nije imala nikakvu ulogu. Kapetana je birao sam mladoženja, jer ga je on predstavljao pri otkupu mlade koji se vršio kad je mladoženja s rodbinom prije svadbe dolazio po mladu. Kapetan je tada preuzimao i ulogu svjedoka na vjenčanju. S obzirom da građanskog vjenčanja nije bilo, dovoljan je bio samo potpis jednog svjedoka u crkvi. Nakon rata građansko vjenčanje postaje obveza za sve te se uvodi i nova uloga vjenčanih svjedoka koji preuzimaju i svjedočenje u crkvi.

Ostali **kumovi**, **krsni** i **firmani**, nisu imali drugih uloga, osim da kao počasni gosti sjede za "prvim stolom" tj. uz mladence. Mladoženjin otac nema posebnog naziva, zovu ga **domaćin**. On obilazi goste, razgovara sa svima.

Zatim tu je i **zastavnik**, kojeg u literaturi još zovu i "**gospon cimer**". On je obično neki neoženjeni prijatelj mladoženje - on na čelu svatovske kolone nosi "skinčanu jabuku", posebno ukrašen barjak. Taj barjak ukrašuje **pocnehalja**, partnerica **deveru**, a oni su mladi bračni par, obično mladoženjina sestra i njen muž ili brat i žena ili isto od mlade. Bitnu ulogu imaju tokom svadbe, poslije večere otvaraju ples, plešu "zelje", a to je vrsta igrokaza u kojem kuharice pokušavaju mladencu prodati prazni lonac i on se do danas obavezno izvodi u svim seoskim svadbama. Muziku se plaćalo. Birao ju je mladenec i ona ga prati u okupljanju svatova, u svadbenoj povorci, zabavlja goste.

Klencer i **klencerica** su pratnja paru, ona iz njegove rodbine, a on iz njene, mladenkine rodbine. Obučeni su poput mladenaca, samo što je njena haljina druge boje, roze ili svjetlo plave ili žute. Uloga im je da prate par na vjenčanje i to tako da mladenec vodi klencericu, a klencer mladenku u povorci do crkve. Tako se zna da par još nije oženjen. Na povratku iz crkve mladenci idu zajedno u koloni. Nekad je ta uloga pripadala deveru i pocnehalji, no vremenom su ih potpuno istisnuli. Klenceri se sve češće javljaju u seoskoj svadbi tek poslije rata, vjerojatno kao kopija elemenata gradske svadbe.

Hranu su spremale žene iz rodbine vođene majkama dečka i cure. Svaka žena na selu imala je malu bilježnicu u koju je upisivala kome je što i u kojoj količini posuđila, te bi u ovakvim slučajevima tražila povrat dugova. Na taj način su si žene uzajamno ispomagale posuđujući perad, orahe, jaja i sl. Te žene sastale bi se nekoliko dana prije svadbe u kući mlade ili mladenca, ovisno čija su rodbina i tamo kuhale i pekle kolače. To je bio razlog zašto se većina svatova održavala zimi, hrana se ne bi pokvarila u tih par dana. Za svadbu se ishranilo svinjče ako se računalo s njom, te određena količina peradi. Ostalo se posuđivalo. Kolači su se pekli također ranije. Nekad su to bile skromne "bidre", rađene od dizanog tijesta s filom od maka ili oraha (danas to zovemo makovnjača i orehnjača). Razne druge vrste kolača i slastičarske torte rezultat su kasnije mode. Te iste žene preuzele bi poslije tokom svadbe ulogu poslužiteljica gostiju, tzv. "**sokačice**". One se brinu da svi gosti dobiju hranu, čisti pribor za jelo i sl. Običaj je da se tokom svadbe svira ples za sokačice i one tada moraju plesati i popiti čašu vina s kapetanom. Nekad su svirali tamburaški orkestri ili limena glazba, zvali su ih "**bandisti**". Za vino je zadužen muškarac iz rodbine, zvali su ga "**kenjer**". On je obično bio obiteljski veseljak i znao bi naći žrtvu s kojom bi se napio.

Sokačice u trenucima odmora na svatovima.

Što se financiranja same svadbe tiče, plaćale su obje obitelji. Ako je svadba trajala jedan dan (a obično jest), mladini roditelji bili su odgovorni za do pola noći, a mladencovi od pola noći. Kako se kasnije svadba počela slaviti dva dana, svaki je financirala jedna obitelj. Kad mlada nije imala roditelje, svadbu su spremili njeni tutori, obitelj koja ju je othranila, a to su obično bili njeni kumovi.

Darove su mladi dobivali nakon što su završili svatovi kod djevojke, dakle poslije pola noći. Tada su je darivali samo njena rodbina. Bitan je bio redosljed darivatelja, prvo su poklanjali krsni i firmani kumovi, zatim braća i ostali. Pazilo se na vrijednost dara, da bi ga se znalo jednako uzvratiti.

Prije vjenčanja važan je još jedan običaj u ovom kraju, a to je običaj nošenja "jabuke", Večer uoči svadbe nosila se u kuću mladenca "skinčana jabuka" i mladin dar. Jabuka je bila dio barjaka i nju su ukrašavale mlada i njezine prijateljice par dana ranije kod mlade. To se radilo tako da u jabuku zabodu guščja pera koja se razrežu nakon što im se odstrani rožnati dio, po duljini oko pola centimetra. Na svaki dio se stavi vosak i umoči u srebrnu boju. U sredini se umetne cvjetić od krep-papira i time se ukraši čitava površina jabuke. Na vrh se stavi ružmarin i na njega bijela svilena vrpca ili vata. Od te ukrašene jabuke pocnehalja radi barjak/zastavu.

Jabuka se stavi na štap i oko njega se još zaveže svilena vrpca. Za svake svatove izrađivao se novi barjak, no ukrase je koristilo cijelo selo. Jabuku i dar nosilo je troje ili petero ljudi iz mladine rodbine. Njih bira mlada, jer oni su njeni reprezentivi. U kući mladenca ih se očekuje. Tamo su dever, pocnehalja koja tada od jabuke radi barjak, kapetan i sam mladenec. Oni motre na dolazak gostiju, a oni namjerno kasne, dolaze drugim putem, trudeći se neprimjetno osvanuti pred kućom i najednom "zahuškati" i preplašiti ukućane. Zatim pokucaju na vrata i predstavljaju se kao: "...putnici koji idu od istoka do zapada, nose dar kao tri kralja, kao trgovci koji su vidjeli da je tu zabava pa se pitaju ne bi li ih primili." Odgovara im kapetan i pita ih imaju li što za prodati, te mu oni nude na otkup jabuku. Slično kao kod otkupa zelja u svadbi i ovdje se ne zna tko ima jabuku, a tko neukrašenu repu. Kapetan mora pogoditi

Svatovi i zastavnik sa "skinčanom jabukom".

pravog, mada ako je i pogriješio dali su jabuku za barjak. Prodaja se izvodi kao šaljiva igra pa su i "trgovci" shodno tome dobili plaću u piću i to su ljudi nazivali prodajom za "odomoš". Osim jabuke nosili su i mladenkin dar mladoženji i to gaće, "rubaču" (košulju) i ropček (maramicu), vino i kolač, jednu od bidri koje su sokačice spremile i nju bi pojeli tokom večeri. Zabava bi trajala do jutra. U vezi s poklonom donosile su se i dobre želje mladencima za brak, tako mi je jedan kazivač ispričao da su njemu rekli "ve smo ti donesli robaču i gaće, a za devet meseci pogače". To je značilo da im žele za devet mjeseci potomstvo. Prema kazivačima običaj nošenja jabuke u ovom obliku zadržao se sve do šezdesetih godina, kada su ga istisnule danas uobičajne momačke i djevojačke večeri.

ZAKLJUČAK

Danas se broj tradicionalnih svadbi polako smanjuje. Tendencija napuštanja običaja u obliku u kojem su opisani u tekstu, javlja se tokom poslijeratnog vremena. Uzrok tome može se naći u promjeni načina života sela. Ljudi su počeli zarađivati i izvan svoje tradicionalne seoske okoline. Na taj način povećana je migracija između gradova i sela, bilo da se radi o svakodnevnoj migraciji seoskog stanovništva u grad na posao, bilo da su ostajali živjeti u gradu ili su se nakon školovanja vratili u selo. Ljudi su dolazili u dodir s drugačijim običajima gradske sredine koji prije nisu prodirali u selo, zatvorenu cjelinu kakvo je ono oduvijek bilo. Te običaje gradske svadbe upoznali su i neke njene djelove ukomponirali u svoju, seosku svadbu. Otud možemo protumačiti pojave klencera i klencerice, ili danas sve rašireniji običaj bacanja riže na mladence pri izlasku iz crkve, bacanje buketa i sl.

Drugi bitan uzrok promjena je bolja financijska situacija. Činjenica je da su kombiniranim privređivanjem ljudi mogli više zaraditi. Osim toga, tu je bio i velik broj stanovništva zaposlenog u inozemstvu. Raskošna svadba postala je (a i ostala) znak ugleda i bogatstva. Radi toga su se svadbe

počele slaviti po dva dana, s većim brojem uzvanika, profesionalnom muzičkom grupom, raskošnijom odjećom i raznovrsnijom ponudom u piću i jelu, tako da su se na jelovniku mogla naći i jela (ili kolači) koja nikad nisu bila ni dio tradicionalne ishrane, a kamali svatova (npr. čevapčići).

Bolje materijalno stanje i mogućnost migracija uzrokovalo je i to da djelovi predsvadbenih običaja izgube na važnosti. Recimo da miraz više ne predstavlja prepreku za brak. Danas mladi od roditelja dobivaju novac, kućanske potrepštine od rodbine za dar (običaj darivanja u svadbi zadržao je isti oblik). Nitko više ne izrađuje sam krevetninu i sl., nema ni tradicionalne selbe. Ogledi su također izgubili svoje značenje, danas se mladi poznaju iz škole, radnog mjesta, izlaze zajedno. Odluka o sklapanju braka njihova je vlastita. Moram primijetiti da je danas, usprkos tome, više "starih dečki" i "starih puci" nego što ih je nekad bilo. Prošnja je običaj kojeg nisu zaboravili, iako je postao puka formalnost. Desi se da i danas posipaju put između kuća perjem i slamom, kao sjećanje na dobar štos iz prošlih vremena.

Nove su zaruke po uzoru na gradske. Mladi mijenjaju prstenje, ali to nema više onu težinu koju su nekad zaruke imale, raskid je veoma česta pojava. U zadnjih se par godina sve veći broj mladih ljudi crkveno vjenčava. To znači da prolaze crkvenu proceduru jednaku onoj od prije 50 godina. Tri puta ih se oglašava u crkvi, polažu predbračni ispit, a mnogi se u tu svrhu tek sad krste i firmaju i uče moliti.

S tim promjenama se tradicijska seoska svadba održala do danas. No, zbog velikih troškova reducira se i ti oblici. Sve češće svadbe traju samo jedan dan, klenceri gube funkciju, manje je uzvanika. Klencer i klencerica postali su, moglo bi se reći, zaštitni znak seoske svadbe, tako da danas postoje one s više klencera i one koje ih namjerno izbjegavaju, ograđujući se od te "seoske" tradicije.

Nužna je detaljna rekonstrukcija čitave svadbe, isto kao što je nužno dokumentirati čitav niz tradicionalnih običaja u obliku u kojem su postojali prije 60-tak godina, i to danas, kad još žive ljudi koji se sjećaju tog vremena.

BILJEŠKE:

1. Gomaz, Đuro: Od snuboki do svati, u: Butorac, dr. Josip, Župa Sveti Đurđ, Zagreb 1990, str. 288-293.
2. Kašpar, Libuša: Svadbeni običaji ludbreškog kraja, Podravski zbornik 79, Koprivnica 1979, str. 212-214.
3. Kašpar, Libuša: Svadbeni običaji ludbreškog kraja, Podravski zbornik 79, Koprivnica 1979,
4. podaci iz Butorac, dr. Josip, Župa Sveti Đurđ, Zagreb 1990, str. 87. i 93.
5. Kašpar, Libuša: Svadbeni običaji ludbreškog kraja, Podravski zbornik 79, Koprivnica 1979, str. 210.
6. Kašpar, Libuša: Svadbeni običaji ludbreškog kraja, Podravski zbornik 79, Koprivnica 1979, str. 210.

KAZIVAČI:

KARLOVEC

Kovačić Mirko, rođ. 1916.

Markulinčić Biserka, rođ. 1947.

Markulinčić Branko, rođ. 1946.

Markulinčić Genoveva, rođ. 1928.

Markulinčić Antun, rođ. 1922.

SESVETE

Turek Eva, rođ. 1926.

Turek Franjo, rođ. 1951.

Turek Biserka, rođ. 1961.

Jantol Dana, rođ. 1932.

Jantol Ivan, rođ. 1924.

LITERATURA:

1. Kašpar, Libuša: Svadbeni običaji ludbreškog kraja, Podravski zbornik 1979, Koprivnica, str. 210-214.
2. Gomaz, Đuro: Od snuboki do svati, Butorac dr. Josip, Župa Sveti Đurđ, ZG-Sveti Đurđ 1990, str. 288-293.